

האופרה הירושלמית | התזמורת הסימפונית ירושלים

טוסקה מערכה שנייה האדרת

מאת:
ג'קומו פוצ'יני

ליברית טוסקה:
ג'קומו ג'קוזה
ולואיג'י איליקה

ליברית האדרת:
ג'וזפה אדאמי

מנצח: עומר אריאלי

במאית: דניאל לסרי

אוקטובר 2025

לינה קבליורי (1874-1944) זמרת סופרן ושחקנית איטלקיה

קהל יקר,

אנו שמחים לארח אתכם בערב מיוחד זה של האופרה הירושלמית, בו יועלו שתי יצירות מופת מאת ג'אקומו פוצ'יני: המערכה השנייה של "טוסקה" והאופרה "האדרת" – הראשונה מבין שלוש האופרות המרכיבות את ה"טריטיקו" של פוצ'יני.

"טוסקה" מתרחשת ברומא של ראשית המאה ה־19, ובה עימות דרמטי שבו נפגשים כוח, תשוקה ונאמנות. "האדרת" מתרחשת על דוברה בנהר הסן בפריס, ומביאה סיפור של תשוקה וקנאה בין אנשים פשוטים – המגיע לסיום מצמרר.

על אף ההבדלים ביניהן, מתקיימת בין האופרות זיקה פנימית: שתיהן מציבות את גיבוריהן ברגעי קצה והכרעה. הצגתן יחד מעצימה את החוויה, וביצוען על ידי אותם הזמרים שוזר ביניהן חוט מקשר.

הערב יפתח ב"האדרת", ולאחר ההפסקה – "טוסקה" מערכה שניה.

אנו מאחלים לכם הנאה רבה מחוויה מרגשת ובלתי נשכחת.

תודות

אנו מודים לכל מי שתרמו להצלחתנו:

לתורמים ולידידים של האופרה הירושלמית: סוזן פריד, זכאי בן חיים וירון שילה, ג'ולי ויעקב שור – תורמי זהב, ארנולד וויקטוריה קיש, חיה ויעקב זרם, סוזן וז'אק גורלין, מורי ניומן והארי קוסטר (באמצעות הקרן לירושלים קנדה), יהודה ונורית רוזנברג, יעקב ואורה רינגל, עדינה ויונתן הלוי, לאה ומשה פלבר, רוקי והשי בילט, דינה אבני, פיטר קאלס, וויליס ס. קאלס, דבורה גולדשטיין, יאיר ואילה מרוקו, ענת שבו-פרלמוטר, אפרים אברמסון, צבי ויהודית אורבך, דוד ברודט, אהרן שוורץ ונחמה פרידמן, אירן ואלי פולק, רמי ונגה קוק, קארין ושלמה גולדהור, המכון האיטלקי לתרבות.

למתנדבים: ג'ו ויצמן, גולי חמיאל, פרנסואז כפרי, שלמה פוקס, דבי עזרן, פנינה יעיש, טוביה בלובשטיין.

לתורמים ולידידים הנפלאים של האופרה הירושלמית שהעדיפו להישאר בעילום שם, חובבי האופרה, שתרומתם הנדיבה ותמיכתם לכל אורך הדרך מסייעות לנו בהגשמת החלום של הפקות אופרה בירושלים.

האופרה הירושלמית

האופרה הירושלמית נוסדה בשנת 2011, כשמטרותיה העיקריות הן להעניק לירושלים אופרה משלה עם הפקות איכותיות, ולקדם אמנים ישראלים ועולים חדשים מוכשרים לצד אמנים מנוסים מהארץ ומחו"ל.

הפקותיה העיקריות: "דון ג'ובאני", "נישואי פיגרו", "חליל הקסם" ו"כך עושות כולן" מאת מוצרט, "מאדאם בטרפליי" ו"האזרת" מאת פוצ'יני, "הספר מסביליה" מאת רוסיני, "הנזל וגרטל" מאת הומפרדינק, "הזמרת" מאת היידן, "היונה" מאת גונו – בבכורה ישראלית, "ריגולטו" ו"לה טרוויאטה" מאת ורדי, "שיקוי האהבה" מאת דוניצטי, "יומנה של אנה פרנק" מאת ג. פריד, "תרז ראקן" מאת אהרן חרל"פ, אופרה ישראלית מושרת בעברית. האופרות "חתונה לאור עששיות" מאת ז'ק אופנבך ו"החינוך הלקוי" מאת עמנואל שבריייה, "לה קונטדינה" ("בת הכפר") מאת י. האסה, "ארמידה ורינלדו" מאת ג'וזפה סרטי – כולן בהופעת בכורה ישראלית. כל ההפקות זכו לתגובה נלהבת של הקהל ושל המבקרים.

האופרה הירושלמית נתמכת על ידי משרד התרבות ועיריית ירושלים, אך עיקר תקציבה מבוסס על תרומות מקרנות ותורמים פרטיים. המשך קיומה של האופרה הירושלמית תלוי בנדיבות לבם של תומכים ושוחרי תרבות הרואים באופרה חלק חשוב בפסיפס חיי התרבות של ירושלים, בירת ישראל. נודה לכם מאוד על עזרתכם אשר תאפשר את המשך פעילותנו.

כיצד לתרום לאופרה הירושלמית:

* תשלום באמצעות המחאה בש"ח לפקודת האופרה הירושלמית.

* העברה בנקאית לחשבון האופרה הירושלמית, בנק הפועלים סניף רחביה, חשבון 259733

IBAN: IL450125740000000259733, SWIFT ADDRESS: POALILIT

* באמצעות אתר Jgive – www.jgive.com

* באתר האופרה הירושלמית – www.jerusalemopera.com

איש הקשר: ד"ר אפרים חמיאל +972-54-4516853 echamiel@gmail.com

העמותה היא בעלת "אישור ניהול תקין" מאז שנת 2014 ובעלת הכרה על פי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה. האופרה הירושלמית מוכרת על ידי ארגון P.E.F Israel Endowment Fund לשם קבלת תרומות פטורות ממס בארה"ב והמדינות אחרות, באמצעות הקרן לירושלים.

למידע נוסף בקרו באתר שלנו: JERUSALEMOPERA.COM

הנהלת האופרה הירושלמית:

עו"ד פרן ברניס, יו"ר הוועד המנהל
מנון ויצמן, מפיקה, מייסדת
ד"ר אפרים חמיאל, חבר
ליאורה נחמני, חברה
עומר אריאלי, מנהל מוסיקלי, מייסד
שלמה פוקס, יו"ר ועדת הביקורת
פנינה יעיש, חברת ועדת הביקורת

ג'אקומו פוצ'יני (1858-1924)

בחרנו להעלות את המערכה השנייה של "טוסקה" כיצירה נפרדת – בחירה לא שכיחה, אך כזו שנעשו דוגמתה כבר בעבר. מערכה זו בנויה כמבנה דרמטי שלם, ובו הצגת הקונפליקט, התפתחות, ושיא דרמטי המוביל לסיום עוצמתי. היא מאפשרת בכך חוויה מוסיקלית ותיאטרלית שלמה גם מחוץ להקשרה של האופרה כולה.

צירופה ל"האדרת" אינו מקרי. למרות ההבדלים בין שתי האופרות – האחת דרמה פוליטית בלב רומא, והשניה טרגדיה אינטימית על גדות הסן – יש ביניהן קווי דמיון מהותיים: שתיהן מתרחשות במרחב סגור ובלחץ של משך זמן קצר, והן מציבות את הגיבורים בפני הכרעה מוסרית בלתי אפשרית: טוסקה נאלצת לבחור בין חיי אהובה לבין כבודה ואמונתה, ומיקלה עומד שבור מול בגידת אשתו ונאבק בדחף לנקום.

תגובותיהם שונות: טוסקה זועקת בתחינה לאל, בעוד שמיקלה – באקט הפוך – נושא הצהרה מצמררת: "השלווה נמצאת במוות". אך שתיהן מובילות אל רגע ההכרעה, שבו הרצח נעשה ביטוי לייאוש ולחוסר מוצא.

כל אחת מהאופרות מציגה דיוקן של אדם שנדחק עד הקצה. בהעלאתן יחד, הן מעצימות את המימד האנושי הזה, ומזמנות לקהל חוויה דרמטית עזה ובלתי נשכחת.

המשתתפים:

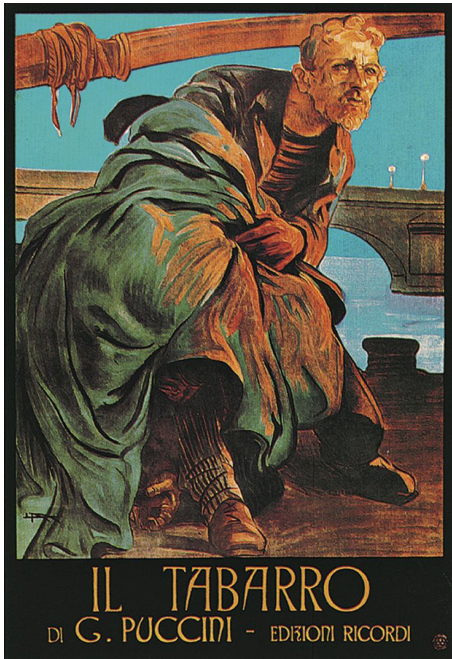
מנהל מוסיקלי ומנצח: **עומר אריאלי**

במאית: **דניאל לסרי**

התזמורת הסימפונית ירושלים

צוות ההפקה:

מפיקה	הדס ונונו
עיצוב תפאורה ותלבושות	שירה וייז
עוזר במאית וניהול במה	עידו אורון
הקלטה	יבגני יאנוב
תאורה	יבגני יאנוב, דניאל לסרי, ליאורה נחמני
איפור ושיער	ערבה אסף
פסנתרן חזרות	בנג'מין גודמן
צילום סטילס ווידאו	שניר קציר
עיצוב גרפי	רויטל תורן
כתיבת התכניה	ליאורה נחמני
תרגום	ליאורה נחמני, פרן ברניס, עומר אריאלי
הקרנת כתוביות התרגום	דניאל לסרי
יחסי ציבור	מירומי יחסי ציבור
שיווק במדיה	גולן רייז, בימות דיגיטל

הפוסטר להצגת הבכורה של "האדרת" במטרופוליטן בניו יורק, 1918.

התזמורת הסימפונית ירושלים:

עופר אמסלם	מנכ"ל
סלבה קוזודוי	מנהל הפקה
לאה פרנקל	מנהלת שיווק ומכירות
גיא ניסנזון	שיווק ומכירות
יניב קוריס	אחראי אתר ומדיה

טוסקה

מערכה שניה

זמרים מאחורי הקלעים:

נועה הופ שיאון, אנג'לינה טולסטיקובה, סירין טרבוש,
סרגיי ברטנייב, רון זאיקה, אורי אחינועם, אהוד יערי

ניצבים:

סרגיי ברטנייב, רון זאיקה שוטרים
אורי אחינועם רוברטי
אהוד יערי שופט

הזמרים:

יסמין לוי אלנטק
פלורין אסטפן
איוון דפביאני
מרק שיימר
לב אלגרדט
פלוריה טוסקה
הברון סקרפיה
מריו קוורדוסי
ספולטה
שארונה

"טוסקה" דברי פתיחה

"טוסקה", יצירת המופת של פוצ'יני משנת 1900, היא דרמה עזה על תשוקה, כוח ואמונה, המתרחשת ברומא בימי המאבקים ההיסטוריים שבין כוחות נפוליאון לבין מדינת האפיפיור ובעלי בריתה. עלילתה נפרשת על פני יממה אחת בלבד – בין ה-17 ל-18 ביוני 1800.

האופרה מבוססת על המחזה "La Tosca" מאת ויקטוריאן סרדו (Victorien Sardou, 1887), ששבה את לבו של פוצ'יני בזכות עוצמתו הדרמטית. גם ורדי הביע עניין רב בהלחנתו לאופרה, אך לבסוף ויתר על כך לטובת פוצ'יני. הליברית חוברה על ידי ג'וזפה ג'קוזה ולואיג'י איליקה, על פי הוראותיו הקפדניות של פוצ'יני ובפיקוחו.

שלוש מערכות האופרה ממוקמות באתרים היסטוריים מוכרים ברומא: כנסיית סנט אנדריאה דלה ואלה, ארמון פרנזה ומבצר סנטאנג'לו – כולם קיימים ופתוחים לקהל גם כיום.

מאז הופעת הבכורה ברומא ב-14 בינואר 1900, הפכה "טוסקה" לאחת האופרות האהובות והמבוצעות ביותר ברפרטואר העולמי – יצירה מטלטלת שממשיכה לרגש את הקהל ולהציב אתגר דרמטי ומוזיקלי למבצעה.

תקציר העלילה "טוסקה"

מערכה ראשונה

אנג'לוטי, אסיר פוליטי נמלט, מחפש מקלט בכנסיית סנט'אנדראה דלה ואלה, שם הוא פוגש את הצייר, הקבלייר מריו קוורדוסי, העומד ומצייר. **טוסקה**, זמרת האופרה המהוללת של רומא ואהובתו של קוורדוסי, מגיעה לכנסייה, חושדת בקשר בין מריו אהובה לאישה שבציור, ומקנאה. קוורדוסי מרגיע אותה, עוזב את הכנסייה ועוזר לאנג'לוטי להסתתר.

הברון סקרפיה, מפקד המשטרה, המגיע לכנסייה לאחר מכן, חושד שקוורדוסי מסייע לאסיר הנמלט. הוא מציג לפני טוסקה מניפה שנמצאה במקרה בכנסייה והשייכת לרוזנת אָטוואנטי, הדומה לדמות שבציור, ומצית את קנאתה. טוסקה ממחרת לביתו של קוורדוסי, ואנשי סקרפיה עוקבים אחריה כדי לעצור אותו. בינתיים מתקיימת בכנסייה תפילת ה-Te Deum.

מערכה שנייה

במפקדת המשטרה בארמון פארנזה: סקרפיה, ראש המשטרה, חוקר את קוורדוסי על מקום המסתור של אנג'לוטי. לאחר שזה טוען שאינו יודע דבר, פוקד סקרפיה לענותו. טוסקה נשברת לנוכח זעקות הסבל של אהובה ומגלה את מקום המחבוא. כשמגיעה הידיעה על נצחונו הסופי של נפוליאון **בקרב מרנגו**, מכריז קוורדוסי המעונה על נצחון החרות. סקרפיה הזועם פוקד לכלוא אותו ולהוציאו להורג בתליה.

כשהם נשארים לבדם מציע סקרפיה לטוסקה עיסקה: הוא ישחרר את קוורדוסי בתמורה להתמסרותה לו. היא מסכימה בלב כבד, אך דורשת רשיון מעבר לשניהם ליציאה מהעיר. סקרפיה נענה, אך מוליך אותה שולל – הוא מורה על הוצאה להורג מדומה – אך אנשיו מבינים שעליה להיות אמיתית. כשסקרפיה מתקרב אליה דוקרת אותו טוסקה למוות בסכין שנטלה בסתר משולחנו, ונמלטת מהארמון.

מערכה שלישית

במבצר סנטאנג'לו: טוסקה מגיעה אל קוורדוסי לפני ההוצאה להורג, ומספרת לו שהיא תהיה מדומה. אך החיילים יורים בו למוות. כשטוסקה מגלה את התרמית, היא משליכה את עצמה מראש חומת המבצר, וזועקת את מילותיה האחרונות: "סקרפיה, ניפגש לפני האל!"

"טוסקה" - רקע היסטורי

בתקופת התרחשות האופרה – שנת 1800 – היתה אירופה נתונה בסערת המהפכה הצרפתית, שהביאה עמה רעיונות חדשים של חירות, שוויון, ושחרור מעול האפיפיור והכנסיה. צרפת בראשות נפוליאון בונפרטה לחמה נגד קואליציות של מדינות אירופאיות שמרניות, ביניהן אוסטריה ובריטניה, שניסו למנוע את התפשטות רעיונות המהפכה.

רומא היתה לב **מדינת האפיפיור**, אשר התקיימה כבר משנת 754 ושלטה באזורים נרחבים במרכז איטליה. שטחיה סופחו בהדרגה לאיטליה, ובשנת 1870 היא חדלה להתקיים. השריד האחרון שלה – הוטיקן – הוכר רשמית רק בשנת 1929.

מדינת האפיפיור עברה טלטלות מדיניות וכיבושים בימי שלטון נפוליאון: **בשנת 1798** פלש נפוליאון לרומא והקים את הרפובליקה הרומית, בהשראת רעיונות המהפכה הצרפתית. אך **בשנת 1799** נכבשה רומא מחדש והשלטון האפיפיורי הוחזר. **בשנת 1800, בקרב מֶרְנְגו**, הביס נפוליאון את האוסטרים והשיב לצרפתים את השליטה בצפון איטליה, ובשנת 1809 סופחה מדינת האפיפיור רשמית לצרפת. רק לאחר קונגרס וינה (1814-1815) שקבע סדר חדש באירופה, ותבוסתו הסופית של נפוליאון בקרב ווטרלו (1815), חזרה מדינת האפיפיור להיות ישות עצמאית.

האירוע ההיסטורי המרכזי שברקע עלילת האופרה הוא **קרב מֶרְנְגו** שהתחולל ב 14.6.1800. בתחילתו הצליחו האוסטרים בפיקודו של הברון מלאס (Melas) להדוף את הצרפתים, אך בהמשכו הביא נפוליאון לתבוסתם ולניצחון צרפת. דבר זה היווה איום קיומי למדינת האפיפיור, אך לתומכי המהפכה (המיוצגים כאן על ידי מריו קוורדוסי) הוא הביא תקווה לחירות.

האופרה מתחילה ימים ספורים לאחר סיום קרב מרנגו, עם הגיע הידיעה על ניצחון מלאס. עד להגעת הידיעה הסופית על ניצחון נפוליאון, באמצע המערכה השנייה, היו ראשי מדינת האפיפיור – ובראשם סקרפיה, ראש המשטרה – בטוחים בניצחונם, ואף חגגו אותו: במערכה הראשונה מתקיימת בכנסיה תפילת ה Te Deum – תפילת גדולה ברוב עם כהודיה על הניצחון; ובמערכה השנייה נערך נשף לכבוד ניצחון מלאס, שבו שרה טוסקה, הדיווה של רומא. אולם ניצחון נפוליאון משנה את מצבם הפוליטי ומאיים על גורלם האישי.

ציור קרב מרנגו,
לואי-פרנסואה ברון לז'ן
(1775-1848)

"טוסקה" ו"אותלו" - שתי השוואות

קשה להימנע מהשוואה בין שתי סצנות דומות באופרה "טוסקה" מאת פוצ'יני, וב"אותלו", מחזהו הגדול של שייקספיר, המוכר גם בגרסתו האופראית של ורדי.

במערכה הראשונה של "טוסקה" אומר סקרפיה:

"ליאגו היתה מטפחת, ולי – מניפה!" "Jago ebbe un fazzoletto, ed io un ventaglio!"

זוהי הצהרה מפורשת על הזדהותו עם הנבל השייקספירי הגדול, והיא מקשרת בין שתי היצירות.

- באמירתו זו של סקרפיה ניתן לראות מחווה כפולה של פוצ'יני והליברטיסטים שלו: לשייקספיר, יוצרו של יאגו, ולורדי – מלחין האופרה "אותלו", שביקש בעצמו להלחין את "לה טוסקה", אך ויתר על כך לטובת פוצ'יני.

1. שימוש מניפולטיבי בחפץ תמים להשגת המטרות

- סקרפיה מוצא במקרה בכנסיה את מניפתה של המרקיזה אטוואנטי, מציג אותה בפני טוסקה, וזורע בליבה את החשד שאהובה בוגד בה; הוא יודע שהיא תמהר אל קוורדוסי, וכך תוביל אותו – מבלי דעת – אל מקום הימצאו ותאפשר לו לעצור אותו ואת אנג'לוטי.

- יאגו משיג בעורמה את המטפחת של דזדמונה, אשתו של אותלו – מפקד צבא ונציה, שאותה נתן לה כסמל לאהבתו, ומניח אותה בביתו של קאסיו – סגנו של אותלו. זאת, על מנת לבדות ראייה לבגידת דזדמונה, להרוס בדרך זו את נישואיו של אותלו, ולנקום בו על שקידם את קאסיו במקומו. *

אך קיים הבדל מהותי בין השניים: סקרפיה מנצל חפץ שנמצא במקרה, בעוד יאגו ממציא את ה"ראיה" ויוצר אותה במו ידיו. סקרפיה מונע מתשוקה, ומרצון לדכא מתנגדים פוליטיים, ולעומתו יאגו פועל מתוך רוע צרוף.

* במחזהו של שייקספיר (ולא באופרה של ורדי) משמיע כאן יאגו את אזהרתו הידועה:

"O, beware, my lord, of jealousy, It is the green-eyed monster which doth mock the meat it feeds on"
(*"Othello"* Act III scene 3)

"אה, הישמר, אדוני, מפני הקנאה, זוהי המפלצת ירוקת העין הלועגת לטרף אשר ממנו היא ניזונה."
("אותלו" מערכה III תמונה 3).

2. יאגו מול אותלו שקרס וטוסקה מול גופת סקרפיה

אותלו קורס פיזית ונפשית לאחר שנקרע בין אהבתו לאשתו ובין החשד לבגידתה. יאגו עומד מעליו ואומר: "Ecco il leone" – "הנה הוא האריה": האריה – סמל העוצמה והכוח, המצביא הגדול של ונציה – שהאריה המכונף הוא סימלה – מוטל לרגליו מובס ומנוצח. מזימותיו של יאגו התגשמו והוא מבטא זאת במשפט לגלגני וציני, המגלם את העונג המרושע שלו ואת שמחתו לאידו של אותלו.

לעומתו, **טוסקה**, לאחר שהרגה את סקרפיה בעל כורחה ומתוך הגנה עצמית, ללא כל תכנון, עומדת מול גופתו ואומרת: "E avanti a lui tremava tutta Roma!" – "ומפניו רעדה כל רומא". דבריה הם הצהרה דרמטית על סוף שלטונו של סקרפיה העריץ, האיש שהשליט פחד ואימה על רומא כולה. טוסקה, האישה אשר אותה ביקש לנצל, היא זו שניצחה אותו. בעבורה זהו רגע של הקלה ושחרור, אך גם של תדהמה וזעזוע.

שני המשפטים הם הצהרות ניצחון, אך של דמויות שונות מאוד. יאגו הוא דמות המגלמת רשע טהור, והוא שובר את אותלו בהנאה ובלי להניד עפעף. לעומתו, **טוסקה** היא גיבורה טראגית, שביצעה את הרצח מכורח הנסיבות, והיא נסערת והמומה. ובכך נחשפת התהום המוסרית הפעורה ביניהם.

ארמון פרנזה ברומא, איור מהמהאה ה-18

קסטל סנט אנג'לו על גדת נהר הטיבר, רומא

שלושת האתרים באופרה "טוסקה"

שלושת האתרים בהם מתרחשת האופרה אינם רק תפאורה – הם טעונים במשמעות דתית, פוליטית וסמלית, ומייצגים את מסלול אובדן החירות של טוסקה וקוורדוסי.

מערכה ראשונה: כנסיית סנט אנדראה דלה ואלה: כנסיית בארוק מרהיבה בלב רומא, המוקדשת לסנט אנדראה – אשר במסורת הנוצרית מייצג ערכים של ענווה, נאמנות ואמונה עמוקה. ערכים אלה עומדים בניגוד בולט לעלילה: דווקא במקום מקודש זה מתחילה להיפרש דרמה של תשוקה, כוחניות ורשע.

מערכה שנייה: ארמון פרנזה: ארמון רנסאנס מפואר מן המאה ה-16, המשמש בתקופת האופרה כמטה משטרת האפיפיור. המעבר אליו מהכנסייה מדגיש את המעבר ממקום של אמונה למוקד של כפייה ופחד, כשפארו והדרו הם רק חזית חיצונית מתעתעת. סקרפיה עצמו מתרה בקוורדוסי במהלך חקירתו ואומר לו: "Questo è luogo di lacrime" – "זהו מקום של דמעות".

* אירוניה של ההיסטוריה: היום משמש ארמון פרנזה כמקום מושבה של שגרירות צרפת באיטליה – אותה צרפת הרפובליקנית שהיתה אויבתו המושבעת של סקרפיה, ואשר בשל תמיכתו בה הוצא קוורדוסי להורג.

כנסיית סנט אנדראה דלה ואלה, רומא

מערכה שלישית: קסטל סנט אנג'לו: מבצר אדיר ממדים, עגול וכבד, הבנוי על גדת נהר הטיבר. לאורך ההיסטוריה הוא שימש גם כבסיס צבאי, בית סוהר, וכמקום מקלט לאפיפיורים בשעת סכנה. בתקופת האופרה הוא שימש ככלא מדיני ואתר הוצאות להורג. כאן מגיע מסלול אובדן החירות לשיאו: קוורדוסי מוצא להורג, וטוסקה בוחרת במוות.

בקסטל סנט אנג'לו נפתחת האופרה ובו היא גם מסתיימת: ממנו נמלט אנג'לוטי בתקווה לחופש בתחילת האופרה, ואליו חוזרים הגיבורים בסופה, כשהתקווה אבדה. וכמו בכל דרמה טובה, יריית התותח ממקום זה, שבמערכה הראשונה שימשה אות לבריחתו של אנג'לוטי, רומזת לכך שבמערכה האחרונה ייסגר המעגל כאן שוב בירי, באלימות ובמוות.

דבריו של סקרפיה בארמון פרנזה – "Questo è luogo di lacrime" – "זהו מקום של דמעות" – מהדהדים כאן כאמת טראגית, ובמידה רבה מהווים גם את סיכומה המר של האופרה כולה.

האדרת

הזמרים:

פלוּרין אסטפן	מיקלה
יסמין לוי אלנטק	ג'ורג'טה
איוון דפביאני	לואיג'י
נועה הופ שיאון	פרוגולה
לב אלגרדט	טלפה
מרק שיימר	טינקה
רון זאיקה	מוכר השירים, בעל תיבת הנגינה
סרגיי ברטנייב	מאהב
סירין טרבוש	תופרת, מאהבת
אנג'לינה טולסטיקובה	תופרת, מאהבת
אהוד יערי, אורי אחינועם,	
רון זאיקה, סרגיי ברטנייב	סוורים

"האדרת" דברי פתיחה

"האדרת" היא אופרה קצרה שצבעיה קודרים, אך עוצמתה הדרמטית והרגשית רבה. זוהי הראשונה מבין שלוש האופרות המרכיבות את ה"טריטיקו", יצירתו המאוחרת של פוצ'יני, שהושלמה בשנת 1916. האופרה מבוססת על המחזה "האדרת" (La houppe) מאת דידייה גולד שהוצג לראשונה בפריז בשנת 1910, ומשך את תשומת לבו של פוצ'יני בשל אוירתו הקודרת ועלילתו הריאליסטית. הליברית חוברה ע"י ג'וזפה אדאמי.

הופעת הבכורה התקיימה בבית האופרה "מטרופוליטן" בניו יורק בשנת 1918, בשל מגבלות מלחמת העולם הראשונה.

על דוברת העוגנת ברציף על נהר הסן שבפריס מתרחשת תמונת חיים קטנה – מיקרוקוסמוס של אהבה, כאב וקנאה, בעלילה דחוסה המתפרשת על פני שעתיים בלבד – משקיעת החמה ועד רדת הלילה, ומסתיימת בדרמה מצמררת.

לאחר מספר שינויים שערך פוצ'יני באופרה היא הוצגה בגירסתה הסופית ברומא ב-1922. מאז הפכה לאופרה מוערכת בזכות עצמה, ומועלת בקביעות בבתי האופרה החשובים בעולם.

"האדרת" - תקציר העלילה

פריס, ספטמבר 1910. דבורה עוגנת ברציף על נהר הסן. השמש שוקעת. הסוורים שפרקו משאות מהדבורה מסיימים את יום עבודתם. חייהם קשים, קודרים ונטולי תקווה.

ג'ורג'טה, אשתו הצעירה של מיקלה, בעליה המבוגר של הדבורה, מנהלת פרשיית אהבים עם לואיג'י, הסוור הצעיר. מיקלה חושד שאשתו אינה נאמנה לו. הוא מנסה לעורר מחדש את אהבתה, ומעלה זכרונות על ימיהם היפים עם תינוקם שאיננו עוד. אך היא דוחה את חיבתו.

הלילה ירד. ג'ורג'טה ממתינה בתאה ללואיג'י, שיגיע כאשר תתן לו את האות המוסכם – גפרור דולק בחשכה. מיקלה הזועם והפגוע נשאר בחוץ, מתחבט בשאלת זהות המאהב, ומדליק את מקטרתו. לואיג'י רואה ממרחק את להבת המקטרת וטועה לחשוב שזה האות לו הוא מצפה. הוא ממחר אל הדבורה אך נתפס על ידי מיקלה. מיקלה חונק אותו ומסתיר את גופתו תחת אדרתו. ג'ורג'טה יוצאת מהתא ומבקשת את סליחת מיקלה, אך מגלה בזעזוע את גופת לואיג'י תחת אדרתו של בעלה.

מיקלה כציר הדרמה של "האדרת"

האופרה "האדרת" נראית בתחילה כדרמה של משולש אהבים: בעל, אשה ומאהב. אך ככל שמתקדמת העלילה, מתברר שלב הדרמה אינו טמון באהבה או בבגידה, אלא בדמותו של מיקלה – הדמות היחידה שעוברת התפתחות פנימית של ממש. לעומתו, לואיג'י וג'ורג'טה אינם משתנים, אך ברומן האסור שלהם טמון הכוח המחולל של העלילה: הוא מערער את עולמו של מיקלה, מטלטל אותו רגשית, ודוחף אותו להתמודד עם תחושות של דחייה, בדידות וקנאה. **תגובתו למצוקה זו** – ולא עצם הבגידה – היא שמובילה לשיא הטרגי של היצירה. כך הופך מיקלה למוקד הדרמה הפנימית של האופרה.

מיקלה מופיע כאדם מעשי – אך שקט ומופנם, שכואב את התרחקות אשתו אך טרם איבד את התקווה להשיבה אליו. בדואט עם ג'ורג'טה הוא מבקש להחיות את הקרבה שהייתה ביניהם, ומתחנן לפניה להישאר עימו: "Resta vicino a me!". אך ג'ורג'טה דוחה אותו בקרירות, ואף רומזת על חלקו באחריות לקרע ביניהם. היא ממשיכה ושואלת "Diffidi..ma che credi?" – "אינך בוטח בי... מה אתה חושב?", והוא משיב: "Non lo so nemmeno io!" – "אני עצמי אינני יודע". **זהו רגע נדיר שבו חושף מיקלה הנסער את התלבטויותיו וספקותיו.**

ובדיוק ברגע זה מתחיל הפעמון לצלצל. צליליו נשמעים כקול שמיימי, המתרה במיקלה ומפציר בו לא להיגרר אחרי רגשותיו הפגועים, להבליג, ולתת לג'ורג'טה עוד רגע של חסד. אך כשצלצוליו נפסקים ומשתררת דממה, קורא מיקלה בזעם ובכאב: "sgualdrina" (פרוצה) – מילה המייחסת לג'ורג'טה אשמה ברורה. מיקלה החליט לא לסלוח.

מכאן ואילך ניצב מיקלה לבדו, בסערת רגשות והתלבטויות, ובזכרונות על אהבתם בימים שעברו.

זכרונותיו מיוצגים על ידי צלליותיהם של זוג נאהבים, המחליפים ביניהם מילות אהבה, ומסיימים בהבטחה להיפגש למחרת:

A domani, mio amore! – Domani, amante mia!

מילים אינטימיות אלו הן פגיעה חדה בלבו הפצוע, ומבליטות את שברונו: למיקלה אין מחר, אין לו יותר עתיד. הוא רואה במאהב את האחראי לכך – ומחליט לנקום.

ואז נשמעת תרועת החצוצרה מהקסרקטין הסמוך הקוראת לכיבוי האורות – "Il silenzio". זהו אינו רק האות לסיום היום; כיוון שהחלטה כבר גמלה בלבו של מיקלה, זוהי התרעה על שקיעת מאורות כללית, על החלטה המהווה אובדן של כל קנה מידה מוסרי.

אך לתרועה תיתכן גם משמעות עמוקה יותר: ניתן לראות בה הד למוטיב ה-Tuba Mirum מתוך מיסת הרקוויאם: זוהי החצוצרה המתריעה על יום הדין – היום שבו ייקראו כל בני האדם לתת את הדין על מעשיהם, ובו יידרש גם מיקלה לתת את הדין על החלטתו לקחת חיים.

- נתמקד לרגע במוסיקה: מיד לאחר שג'ורג'טה דוחה את תחינתו של מיקלה להישאר עימו, משתנה אופיים של צלילי התזמורת – הם נעשים נמוכים, עמומים ומתמשכים – כמו פעימות לב כבדות, ההופכות לנהמה עמוקה וקודרת. הם מלווים ברקע את המשך ההתרחשויות כצל אפל וכבד. ואם נרצה, נוכל לשמוע בהם צער עמוק על הכרעתו של מיקלה, קינה על השבר המוסרי ועל הטרגדיה המתקרבת, עם צילו המרחף של יום הדין.

הצלילים מסתיימים ברעם תופים מתגלגל, שממנו פורצת האריה הגדולה.

מיקלה פותח את האריה בשתי מילים: "Nulla, silenzio" – "לא כלום, דממה". הוא יודע שהריגת המאהב תביא גם לקיצו ומשלים עם סיום חייו. הוא ממשיך להתייגר על התנכרותה של ג'ורג'טה, אך גם מתכנן את הנקמה: הוא פונה אל המאהב הנעלם וקורא לו לרדת עמו אל מצולות הנהר, שם תשרור אותה דממה:

Dividi con me questa catena	חלוק איתי את השלשלאות האלה
Accumuna la tua con la mia sorte	קשור את גורלך בגורלי
Giù insieme nel gorgo più profondo	יחד נרד אל המצולות

בסיום האריה מבצע מיקלה את נקמתו והורג את המאהב. הוא חוצה גבול מוסרי במעשה שאין ממנו חזרה.

אך מעשהו איננו רק נקמה; זהו גם ניסיונו של מיקלה להשיב לעצמו את השלווה האבודה. הוא ניצב לבדו על הדוברה החשוכה, בלילה ללא תקווה, וזועק: "La pace è nella morte" – "השלווה נמצאת במוות".

אחרית דבר: על מיקלה וקין

בהרהור נוסף על מיקלה והכרעתו הגורלית, קשה שלא לחשוב על קין – האדם הראשון שנדרש להכרעה מוסרית ברגע של סערת יצרים.

כזכור, העלו האחים קין והבל מינחה לאלוהים. מינחתו של הבל התקבלה בעין יפה, אך מינחתו של קין לא נענתה. קנאתו של קין בוערת בו ודוחפת אותו לנקום באחיו.

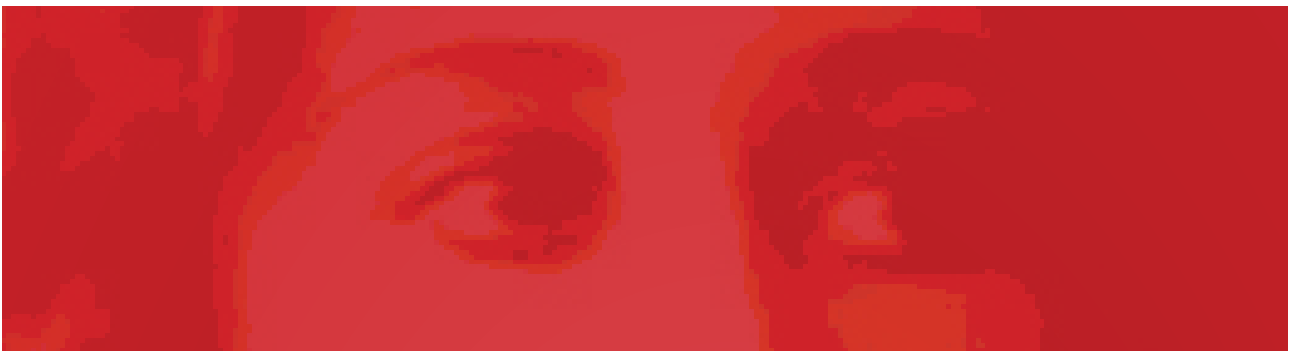
על רקע זה פונה אלוהים אל קין ומתרה בו:

“הלא אם תיטיב – שאת, ואם לא תיטיב – לפתח חטאת רובץ, ואליך תשוקתו – ואתה תמשול בו” (בראשית ד', ז').

אלוהים מסביר לקין את חשיבות הבחירה, מזהיר אותו מפני היצר, ומטיל עליו את האחריות להחלטה. אזהרת הפעמונים כאן מקבילה לקולו של האלוהים: הם מפצירים במיקלה לבחור בדרך הישר. כקין, כך גם מיקלה: הוא עומד בפני הכרעה מוסרית קשה, וגורלו נתון בידיו.

אלא שכאן מתגלה שוני מהותי: דברי האל לקין נאמרים בלשון קרובה ותומכת. הוא פותח בגישה חיובית: אם תבחר נכון – תהיה ידך על העליונה; הוא מזהיר מפני החטא, אך מסיים בהבעת אמון: “ואתה תמשול בו”. כלומר, אלוהים לא רק מתרה – הוא גם בוטח בקין, מדריך אותו ומלווה אותו.

בניגוד לקין, מיקלה ניצב לבדו. הפעמונים מהדהדים מרחוק, בהתראה ובתחינה, אך אין איש לצידו, אין קול תומך ומעודד. גם תרועת החצוצרה שנשמעת אחריהם אינה פונה אליו, אלא מכריזה בפני כל על הכרעתו, ומתרעה מפני יום הדין. מיקלה נותר לבדו, כשכל כובד האחריות וההכרעה מוטל על כתפיו.

Elia Zagan

עומר אריאלי מנהל מוסיקלי, מנצח

ניצח על הפילהרמונית של סופיה, הפילהרמונית של דורטמונד, על התזמורת הסימפונית האמריקאית ועל רוב התזמורות הישראליות. עבד כמדריך זמרים ומנצח בבתי אופרה ופסטיבלים רבים באוסטריה, גרמניה ואיטליה. זכה בפרס הראשון בתחרויות בינלאומיות ("בלוודר" - וינה, EAJC - פריס). נמנה על סגל האקדמיה למוסיקה ומחול בירושלים, בה הוא מרצה בקורסים שונים ומנהל את סדנת האופרה. מנהלן האמנותי ומנצחן של "תזמורת החובבים ירושלים" ושל "מקהלת אורטוריו ירושלים".

דניאל לסרי במאית

בעלת תואר ראשון מהאקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים ותואר שני מהקונסרבטוריון המלכותי באנטוורפן, בלגיה. לאחר סיום לימודיה השתתפה בתכניות התמחות שונות: התמחות במשחק ואופרה בקולג' הוולשי המלכותי למוסיקה ודרמה בבריטניה, התמחות בבל קנטו איטלקי בקונסרבטוריון על שם לואיג'י קרוביני בפירנצה, איטליה; ובתכנית לצעירים בלה מונה, בית האופרה של בריסל, בלגיה. למדה ועסקה בארץ ובחו"ל בהיבטים שונים של ההפקה האופראית, כולל בימוי ותרגום, בשיתוף עם ארגונים שונים, ביניהם – הפילהרמונית הישראלית והתזמורת הסימפונית חיפה. זוהי ההפקה השניה באופרה הירושלמית אותה היא מביימת בעצמה, אחרי "האדרת" בשנת 2022. בשנת 2024 השתתפה בבימוי "מאדאם בטרפליי" לצד גבריאלה ריביס.

Magdy Hawash

פלורין אסטפן בריטון

נולד ברומניה. בוגר האקדמיה הלאומית למוסיקה "גאורגה דימה" בקלוז'-נאפוקה, רומניה, והאקדמיה הבינלאומית לשירה בקארדיף, ווילס, בהדרכת הטנור דניס או'ניל. בשנת 2016 קיבל תואר דוקטור למוסיקה מהאקדמיה "גאורגה דימה".

הופעת הבכורה האופראית שלו היתה בגיל 20 באופרה הלאומית הרומנית בקלוז'-נאפוקה, בה הוא ממשיך להופיע עד היום. בשנת 2016 זכה בתואר "הזמר הטוב ביותר של השנה" מהאופרה הלאומית של בוקרשט, על ביצועו לתפקיד הראשי ב"ייבגני אונייגין".

בשנת 2015 מונה אסטפן למנכ"ל האופרה של קלוז'-נאפוקה, והפך בכך למנכ"ל הצעיר ביותר בתולדותיה. תחת ניהולו חוותה האופרה שגשוג אמנותי ועלייה משמעותית ביותר בשיעור קהל הצעירים הצופה במופעים. זאת, באמצעות גישה חדשנית למעורבות הקהל, ופרוייקטים שהביאו את האופרה למרחבים לא שגרתיים עם כניסה חופשית לכל. מאז 2017 הוא משמש כפרופסור חבר במחלקה לפיתוח קול באקדמיה למוסיקה "גאורגה דימה".

פלורין אסטפן זכה בפרסים רבים בתחרויות והופיע על במות רבות ברומניה ומחוצה לה, ביניהן בבריטניה, אוסטריה, איטליה, בולגריה, יפן, ארצות הברית ואוסטרליה. בין תפקידיו: התפקיד הראשי בייבגני אונייגין מאת צ'ייקובסקי, התפקיד הראשי בריגולטו, אמונסרו באאידה, ז'רמון בלה טרוויאטה, הרוזן די לונה באיל טרובאטורה – מאת ורדי, מיקלה בהאדרת, סקרפיה בטוסקה, שארפלס במאדאם בטרפליי – מאת פוצ'יני, התפקיד הראשי בדון ג'ובאני, פיגרו והרוזן אלמויוה בנישואי פיגרו, גולילמו בכך עושות כולן – מאת מוצרט, אנריקו בלוצ'יה די למרמור, בלקורה בשיקוי האהבה – מאת דוניצטי ועוד. הרפרטואר הקונצרטנטי שלו כולל, בין השאר, את הסימפוניה התשיעית של בטהובן, הרקויאם של מוצרט ושל פורה, כרמינה בוראנה מאת אורף.

Studio Line Berlin

יסמין לוי-אלנטק סופרן

ילידת ישראל. למדה באקדמיה למוסיקה ומחול בירושלים ובקונסרבטוריון של ברוקלין קולג' בניו יורק. השתתפה בסטודיו של האופרה הישראלית ושרה תפקידים ראשיים בסדנת האופרה הבינלאומית בתל-אביב.

זוכת פרס בתחרות ע"ש אליזבת קונל בסידני, אוסטרליה וזוכת פרס אגודת ואגנר בניו סאות' וויילס, אוסטרליה. זכתה גם בפרסים בתחרות המטרופוליטן אופרה בניו יורק, גרדה ליסנר, ג'וליו גארי וליצ'יה-אלבנזה-פוצ'יני בארצות הברית. קיבלה מענקים מקרן רונן ומקרן שרת בישראל.

בין תפקידיה האופראיים: התפקיד הראשי במאדאם בטרפליי (פוצ'יני), הגבירה הראשונה בחליל הקסם, פיורדיליג' בכך עושות כולן, הרוזנת בנישואי פיגרו, אלטרה באידומנאו (מוצרט), לאונורה בפידליו (בטהובן), לאונורה באיל טרובטורה, אמליה בנשף המסכות (ורדי), אריאדנה באריאדנה בנקסוס (שטראוס) והנסיכה הזרה ברוסלקה (דבוז'אק). עם האופרה הירושלמית הופיעה בתפקידים הבאים:

הרוזנת בנישואי פיגרו מאת מוצרט, צ'ו צ'ו סאן במאדאם בטרפליי וג'ורג'טה בהאדרת מאת פוצ'יני. הרפרטואר הקונצרטני שלה כולל את תפקיד הסולו בסימפוניה התשיעית של בטהובן, רקוויאם המלחמה (בריתן), ארבעה שירים אחרונים (שטראוס) ורסיטלים של שירים אמנותיים. סולנית במיסה חגיגית קטנה (רוסיני), איזבל באורטוריה יורם מאת פאול בן-חיים בגוונדהאוס בלייפציג, וסבב הופעות בגרמניה עם הרקוויאם של ורדי.

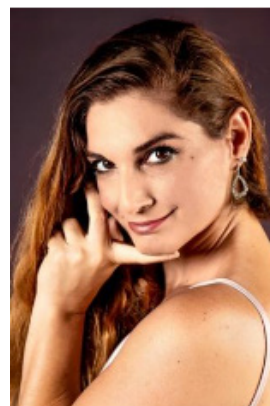

איוון דפביאני טנור

טנור לירי, יליד איטליה 1986. למד אצל ויליאם מטאוצי וסיים את הקונסרבטוריון על שם ורדי במילנו. הופעתו הראשונה באופרה היתה באופרה **החבר פריץ** מאת מסקאני עם לאו נוצ'י ודונאטו רנצטי. נבחר על ידי ריקרדו מוטי לאקדמיה של האופרה האיטלקית. הוא הופיע בתפקיד **אלפרדו** באופרה **לה טרוויאטה** מאת ורדי בניצוחו של מוטי. למד באקדמיה של הסולנים בתיאטרון האופרה לה סקאלה. בין הופעותיו הבולטות: **רדאמס באאידה**, **מקדף במקבת**, **ריקרדו בנשף המסכות**, **מנריקו באיל טרובאטורה**, **ישמעאל בנבוקו** מאת ורדי, **פינקרטון במאדאם בטרפליי** מאת פוצ'יני. הופעותיו הבינלאומיות כוללות קונצרטים במוסקבה, סיאול וקזחסטן, וכן גם את הליצנים וקבלרייה רוסיקנה בלובליאנה. לימד והעביר כיתות אמן באקדמיה על שם ווינצ'נצו בליני במילאנו. זו הופעתו השניה באופרה הירושלמית לאחר הופעתו בשנת 2024 במאדאם בטרפליי בתפקיד פינקרטון.

נועה הופ שיאון מצו סופרן

בוגרת האקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים. זכתה בפרסים במספר תחרויות ומופיעה כסולנית בהפקות וקונצרטים רבים ברחבי הארץ. הרפרטואר שלה כולל את באבא בהמדיום מאת מנוטי, רוזינה בהספר מסוויליה מאת רוסיני, פרוגולה בהאדרת, סוזוקי במאדאם בטרפליי מאת פוצ'יני, כרובינו בנישואי פיגרו מאת מוצרט ועוד. מופיעה בהפקות רבות של האופרה הישראלית והאופרה הירושלמית. בין תפקידיה באופרה הירושלמית: רינלדו בארמידה ורינלדו מאת ג. סרטי, פרוגולה בהאדרת, סוזוקי במאדאם בטרפליי מאת פוצ'יני, ועוד.

מרק שיימר טנור

נולד ברוסיה ועלה לארץ בשנת 1990. במשך שנים רבות היה חבר קבוע באופרה הישראלית, שבה הופיע כחבר מקהלה וגם כסולן. הופיע כסולן עם תזמורות רבות בארץ ביניהן התזמורת הפילהרמונית הישראלית ותזמורת חיפה, ועוד. הרפרטואר שלו כולל תפקידים כמו הדוכס בריגולטו מאת ורדי, רודולפו בלה בוהם מאת פוצ'יני, טוניו בבת הגדוד מאת דוניצטי ועוד. הופיע עם האופרה הירושלמית במגוון תפקידים, ביניהם: גסטונה בלה טרוויאטה מאת ורדי, אובלדו בארמידה ורינלדו מאת סרטי, טינקה בהאדרת והגורו במאדאם בטרפליי מאת פוצ'יני.

Yossi Zwecker

לב אלגרדט בס-בריטון

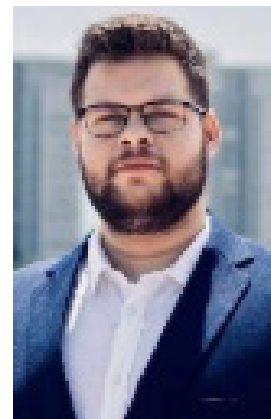
נולד ברוסיה ועלה לישראל. בוגר הקולג' האקדמי ע"ש צ'ייקובסקי במוסקבה, הקונסרבטוריון של סנט פטרבורג והאקדמיה לזמרים צעירים של תיאטרון מרינסקי. זכה בפרסים בתחרויות זמרה בינלאומיות בקייב (2004), ברלין (2008) ובפסטיבל זמרי אופרה צעירים (2016). הופיע באופרות ובפסטיבלים בתיאטרון מרינסקי.

הרפרטואר שלו כולל, בין השאר, את: **שד המים ברוסלקה** מאת דבוז'ק, **זוניגה בכרמן** מאת ביזה, **דון פרננדו בפידליו** מאת בטהובן, **מזטו בדון ג'ובאני** מאת מוצרט ועוד. עם האופרה הירושלמית שר את **טלפה בהאדרת** מאת פוצ'יני ואת **גריבה (Grivet)** באופרה **תרז ראקן** מאת אהרן חרל"פ.

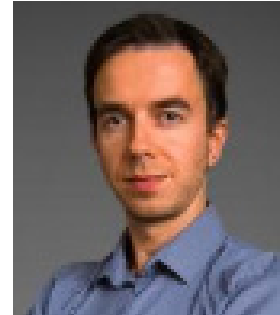
רון זאיקה סנור

סטודנט לתואר ראשון באקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים. בוגר התוכנית לזמרים מצטיינים של המרכז למוסיקה ירושלים. זוכה מלגת קרן רונן וקרן תרבות אמריקה-ישראל. מתפקידיו: **טמינו בחליל הקסם** (מוצרט), **דון בזיליו ודון קורציו בנישואי פיגרו** (מוצרט), סולן בקונצרט עם תזמורת סימפונט רעננה. כחבר מקהלה באופרה **כרמן** (ביזה) עם אופרה חיפה ובמקהלת האופרה הישראלית בהפקות **חליל הקסם** (מוצרט), **פליאצ'י** (לאונקוואלו), **סיפורי הופמן** (אופנברך), **רקוויאם** וריגולטו (ורדי).

סרגיי ברטנייב טנור

החל את לימודיו באומסק שברוסיה. לאחר עלייתו ארצה ב-2022, המשיך ללמוד במחלקה הווקאלית של האקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים. הופיע כסולן ברקוויאם של קאמי סן-סנס, רמנדו בכרמן מאת ביזה, טבאלדו בהקפולטים והמונטקי מאת בליני. השתתף בהפקות אופרה וברסיטלים רבים בישראל ובחו"ל.

אנג'לינה טולסטיקובה סופרן

ילידת רוסיה. בוגרת בית ספר למוסיקה במוסקבה בפסנתר ושירה קלאסית. כיום היא סטודנטית באקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים.

סירין טרבוש סופרן

סטודנטית באקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים ובוגרת תכנית הזמרים המצטיינים במרכז למוזיקה ירושלים. זוכת מלגת קרן התרבות אמריקה-ישראל (2022-2023). ביצעה את סולו הסופרן ברקוויאם של ברהמס, השתתפה באופרות עם האופרה הירושלמית והישראלית, ומנצחת על מקהלות בבתי ספר.

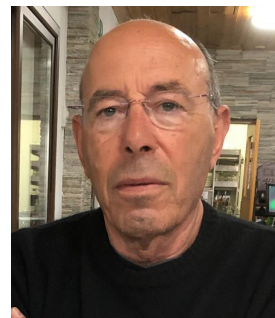
אורי אחינועם בס-בריטון

אמן רב גוני, נגן חצוצרה, מלחין וזמר. בעל תואר ראשון בהלחנה רב-תחומית ובחינוך מוזיקלי באקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים. שר כזמר בס במקהלת אורטוריו ירושלים. משלב ביצירתו אלמנטים של פאנק, ג'אז, רוק ומוזיקה קלאסית. זכה בתחרות חיים אלכסנדר לשנת 2024 בפרס "היצירה הטובה ביותר לשלישיית פסנתר". משתף פעולה ביצירותיו עם מוסיקאים מובילים בארץ.

אהוד יערי בס

אהוד הופיע בתפקיד הבונזו במאדאם בטרפליי מאת פוצ'יני ואנטוניו בנישואי פיגרו מאת מוצרט עם האופרה הירושלמית ובהפקות וקונצרטים ברחבי הארץ עם אמנים ידועים, מקהלות ותזמורות. בין מוריו נמנים נילי הרפז, ג'ף פרנסיס ועומר אריאלי.

לואיג'י מונטסנטו בתפקיד מיקלה, קלאודיה מוציו בתפקיד גיורג'טה וניליו קרימי בתפקיד לואיג'י, בהצגת הבכורה של "האדרת" במטרופוליטן בניו יורק, 1918.
צילום: Blanco&Nero Studio